

RADIODA İLK UŞAQ VERİLİŞLƏRİ

Sevinc Məmmədova

BDU, Multimedia və elektron kommunikasiya kafedrasının dosenti

Orcid: 0000-0002-9003-5471

sevinc.tofiqqizi@gmail.com

Xülasə

Gənc nəslin tərbiyəsi, mənəvi dəyərlərin formalaşması hər zaman diqqət mərkəzində olub. Kütləvi informasiya vasitələri, xüsusilə də radioyayım böyük rol oynayıb. Məqalədə Radioyayımın ilk dövrlərindən proqramda uşaqlara aid verilişlər təqdim olundu və radionun ən populyar janrlarından birinə çevrildi. Verilişlər uşaqların mənaq dairəsinə uyğun, sadə və anlaşılan dildə hazırlanırdı. Əsas məqsəd uşaqların bilik və bacarıqlarını artırmaq, istək və maraqlarını inkişaf etdirmək idi. Məqalədə kiçik yaşlıları aylandırmaq, məarifləndirmək və məlumatlandırmaq üçün nəzərdə tutulan ilk uşaq proqramları - "Children's Hour", «Junior Choice» və "Радио пионер", «Радио октябренок» radiojurn-

nailləri təqdim olunur. Azərbaycan radiusunda uşaq verilişləri ilə yanaşı radiotamaçılar haqqında da məlumat verilir. Program cədvəlində verilişlər müxtəlif yaş kateqoriyalarına görə dəyişirdi. Məqalədə uşaqlar, məktəblilər üçün verilişlərə yanaşı, gənclər arasında populyarlığı qazanan "Gənclik" radio stansiyasının proqramları da tədqiq olunur.

Açar sözlər: Azərbaycan radioyaymı, radio, radioverilişlər, uşaq verilişləri, radioyaymı

Kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyəti bütövlükdə cəmiyyətin həyatına, hər bir üzvünün sosial-psixoloji və əxlaqi xarakterinə böyük təsir göstərir. Gənc nəslin tərbiyəsi, mənəvi dəyərlərin və münasibətlərin formalaşmasında radioyaymı xüsusi olaraq böyük rol oynayır. Uşaqlar üçün ilk radio verilişlərinin meydana gəlməsi radio ekrin başlanma dövrünə təsadüf edib və radiounun ən populyar janrlarından birinə çevrilir. Radio, uşaqlara sadə və anlaşılın dil də ətraf mühit və müxtəlif hadisələr haqqında ilkən məlumat verməyə çalışırdı, seçilmiş ədəbiyyat və incəsənət əsərləri ilə tanış edirdi. Orta və məktəb yaşlı uşaqlar üçün radioproqramlarda təhsil və tərbiyə məsələlərinə daha çox diqqət verirdi. Bu proqramlar, uşaqların bilik və bacarıqlarını artırmağa, onların istək və maraqlarını inkişaf etdirməyə kömək edirdi [1].

İlk uşaq verilişlərindən olan "Children's Hour" [12]. («Uşaq saati») verilişi 1922-ci il aprelin 2-də Britaniyanın BBC radiusunda yayımlandı. Həftəlik "Uşaq saati" proqramı maarifləndirici və ayləncəli proqram kimi təqdim edilirdi. Veriliş qısa hekayələr, musiqi nömrələri, interaktiv oyunlar və sair müxtəlif bölmələrdən ibarət idi. Veriliş uşaq psixologiyasına uyğun olaraq hekayələr, mahnılar, oyunlar, dialoqlar və müsahibələr əsasında hazırlanırdı. Uşaqlar efrdə nəğmə, şeir, musiqi dinləyir, müsahibələrdə iştirak edirdilər. Kiçik dinləyiciləri ayləndirmək, maarifləndirmək və məlumatlandırmaq üçün nəzərdə tutulan proqram ilk efrdən geniş auditoriyanı cəlb etdi və 1964-cü ilə qədər BBC-də yayımını davam etdirdi. «Uşaq saati» uşaqlar tərəfindən populyarlaşdı, sevildi və onilliklər ərzində adı dəyişdirilərək «Junior Choice» («Uşağın seçimi») kimi BBC-də yayımlanmağa davam etdi.

Radiounun fəaliyyəti dövründə uşaqların tərbiyəsi məsələsinə - əxlaqi, estetik, ideoloji cəhətdən ciddi diqqət yetirilirdi. SSRİ Radio Komitəsinin yarınması ilə uşaqlar da daxil olmaqla geniş auditoriya üçün müxtəlif istiqamətli verilişlər hazırlanırdı. Mərkəzi radiounun efrində «Radiopioner» və «Radio Oktyabr» jurnalları səslənirdi. 1930-cu illər - rejissor Roza Markovna Ioffenin adı ilə bağlıdır. Ioffenin ilk proqramları məktəbəqədər uşaqlara ünvanlanırdı («Ма-ша-растеряша», «Горошина», «Петрушкина почта»). Bir müddət sonra isə uşaqlara ünvanlanan yeni radio jurnallar yarandı. Burada uşaqlar üçün maraqlı musiqilər, uşaq ədəbiyyatından hekayələr və şeir parçaları səsləndirilirdi, əyləncəli və təhsilə aid müxtəlif suallar cavablandırılırdı [10, s. 289].

Bu verilişlə yanaşı sovetlər məkanında və yerlərdə uşaq auditoriyasının sevdidi və yaddaqlan radio proqramlar hazırlanırdı. Qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycanda da, radio yarandığı ilk günlərdən ictimai həyatda öz yerini və xüsusiyyətini müəyyənəşdirməyə çalışırdı. Proqramlaşdırma yayımın tək-

millaşması istiqamətində mühüm iş gərdirdi, hər dinləyiciyə uyğun verilişlərin hazırlanması əsas məqsəd idi.

Dinləyici fikrini nəzərə alan radio, verilişlərinin daha ünvanlı olmasına və fərqliliyinə çalışırdı. Bu illərdə (1929-cu il) radio proqramlarında uşaq auditoriyası üçün hazırlanan verilişləri xüsusi vərğulamaq olar. Yayım cədvəlində uşaq verilişlərinin yaradıcı və təhsil yönümlü olması ilə yanaşı, onların psixoloji təsirləri də nəzərə alınır.

Radio, sosial-psixoloji xüsusiyyətləri sayəsində, uşağı cəlb edə bilirdi və onu təkcə dinləyici deyil, həm də efrda fəal iştirakçıya çevirirdi.

Yayım proqramları sistemində ilk növbədə informasiya-təbliğat funksiyasını daşıyan radioqəzetlər yarandı. Radioqəzetlər əsasən fəhlə və kəndlilərdən ibarət yarımsavaddı radio auditoriyasına istiqamətlənirdi. Bu səbəbdən də bütün sosial qrupları əhatə edə bilmirdi. İlk radio efrindən bir müddət sonra yeni forma və janrda radioverilişlərin, xüsusi auditoriyası olan bir neçə radioqəzetin yaranması zərurəti meydana çıxdı. Azərbaycan və rus dillərində, əhəlinin bütün təbəqələrini əhatə edən «Fəhlə radio qəzetəsi», «Komsomol radio qəzetəsi», «Qadın qəzetəsi» və «Fəhlə radiouniversiteti», Azərbaycan və erməni dillərində kəndlilər üçün radioqəzet və radio jurnallar sırasında «Pioner qəzeti»ni də göstərmək olar.

Radioda proqramlaşdırma müxtəlif sosial qrupların istək və tələblərinin təhlili, onların təfəkkirlərinin, zövqlərinin dəyişmə dinamikasının öyrənilməsi, daim informasiyanın yenilənməsi və təkmilləşdirilməsi ilə aparılırdı. Proqramlaşdırma üstünlüyü dinləyici fikirlərinə vərən radio, öz verilişlərini daha istiqamətli və rəngarəng etməyə çalışırdı. Məsələn, «Yeni yol» qəzetində dərc olunan 7-10 noyabr tarixli radio proqramından nümunə göstərmək bilirik: 9 noyabr - 11. 20 - gənclər radio jurnalı (azərbaycan dilində); 5. 00 - gənclər üçün müsahibə (rus dilində); 10 noyabr 5. 00- pioner jurnalı (rus dilində) [5, s. 44].

1938-ci ildə «Kommunist» qəzetində komsomolun 20 illiyinə və Böyük Oktyabr Sosialist İnqilabının 21-ci ildönümünə bir sıra musiqili-ədəbi radio verilişinin təşkili haqqında məlumat verirdi [5, s. 43]: «Oktyabrın 29-da «Xoşbəxt gənclik» böyük musiqili -ədəbi radio verilişi olacaq.

Noyabrın 7-də - uşaqlar üçün Leonid Raxmanovun «Narahat qocalıq» pyesi üzrə «Professor Polezayev» radio quruluşu translyasiya ediləcəkdir [5, s. 55].

30-cu illərdə Azərbaycan radiusunda rejissor Qabriel Korneginin rejissorluğu ilə ilk radio tamaşa səsləndirildi. Bu hadisəni uşaqların sevimlisi, «Xoruz baba» kimi tanınan Hüseynaga Sadiqov belə xatırlayırdı: «1932-ci il idi. Məşəqə Qorki adına Azərbaycan Gənc tamaşaçılar teatrının rejissoru Qabriel Kornelli aktyorlara deyəndə ki, sabah radioda çıxış edəcəyik, hamı duruxdu. Radioda tamaşa gös-tərmək hamıya maraqlı gəldi. «Tamaşa göstərməyəcəksiniz, tamaşanı səsləndirəcəksiniz», deyə rejissor fikrini aydınlıq gətirdi. «Siz oturaq vəziyyətdə mətni qarşınızdakı apparata deyəcəksiz, bütün Azərbaycan da sizi dinləyəcək». Səhəri gün biz radioya gətdik. Studiyaya daxil olduq. Veriliş başladı. Hamı həyəcanlı idi. Studiyadan çıxanda sevincimizin həddi-büdüdü yox idi. Bu mənim ra-

diada ilk çıxışımı idi" [9, s. 53-54]. Əvsuslar ki, maqnit lentindən istifadəyə qədər, canlı ifa olunan radio tamaşalar qorunub saxlanılmayıb.

Müharibə dövründə uşaq verilişlərində təbiiyyə funksiyalarına gənc sildə vətənpərvərlik və mərdlik tərbiyyəsi də əlavə edilirdi. Bundan əlavə radio gənc auditoriyaya birbaşa müraciət edən yeganə media idi.

Zaman keçdikcə radioda müxtəlif kateqoriyalı dinləyicilər- uşaqlar, gənclər, fəhlələr, hərbcilər, kənd sakinləri, vətəndən uzaqda çalışan insanlara ünvanlanan verilişlər yarandı.

"Radio jurnalistikanın əsasları" kitabında 1950-ci ildə ifrə gedən verilişlərin cədvəlində göstərilirdi ki, hər gün ifrə üç uşaq verilişi, gənclər üçün veriliş, kənd zəhmətkeşləri üçün veriliş, ədəbi veriliş, aktual mövzuda müsahibə, yeddi konsert, habelə, rus dilində ədəbi veriliş və uşaq verilişləri yayımlanırdı [1, s. 31].

Göründüyü kimi, proqram tərtibində əhalinin, demək olar ki, bütün təbəqələrindən olan dinləyicilərlə yanaşı uşaq auditoriyasının da maraqları nəzərə alınır. Buna görə də verilişlər uzun müddət yaddaşlarda qalırdı.

1951-ci ildə Azərbaycan radiosunda ikinci proqramın yaradılması, radiounun potensial imkanlarını daha da artırdı. Dinləyici marağını nəzərə alaraq verilişlərdə iqtisadiyyat və texniki məsələlər, elm, incəsənət və mədəniyyət sahələri ilə bərabər uşaq mövzuları diqqətdən kənar qalmırdı.

Xatırladaq ki, 50-ci illərdə qəzetlərdən əlavə, radio yeganə və əsas informasiya mənbəyi idi. 50-60-cı illərdə Azərbaycan radiosunun hazırladığı yeni səpəli verilişlər dinləyici auditoriyasını artırır, mövzu dairəsini genişləndirirdi. Kiçik yaşlı uşaqlar, məktəblilər və gənclərə ünvanlanan verilişlər radio proqramlarında özünəməxsus yer tuturdu. Məsələn, 1951-ci ilin radio proqramına nəzər salaq [5, s. 59-60]:

Bazar ertəsi

11. 40 – Kiçik yaşlı uşaqlar üçün radioveriliş

12. 15 – Moskvadan: uşaqlar üçün veriliş

17. 30 – Məktəblilər üçün veriliş (rus dilində)

18. 00 – Moskvadan: uşaqlar üçün veriliş

Şənbə

18-00 – Moskvadan: uşaqlar üçün idman verilişi [5, s. 60-61]

Cədvəldən göründüyü kimi, verilişlərin istiqaməti müxtəlif yaş qruplarına görə dəyişirdi: kiçik yaşlı ya məktəbəqədər və məktəbli.

60-cı illərdə Azərbaycan radiosunun Uşaq və gənc verilişləri şöbəsinə, adından da göründüyü kimi, müxtəlif istiqaməti verilişlər: məktəbəqədər, məktəbli və tələbə auditoriyası üçün maraqlı verilişlər hazırlanırdı. Artıq o dövrdə məşhur olan "Xoruz" radio jurnalı, "Pioner şeypuru" radio qəzeti, "Əmək kitabçası və tələbə bileti", "Sənin yaşdaqların", "Müasirlərimizin radio portretləri", "Uluduz" radiostansiyaasının verilişlərinin adlarını çəkmək olar. Uşaq şöbəsinin kiçik yaşlılar (əsasən 3-9 yaşlı uşaqlar) üçün hazırladığı "Biləyən", "Səndiqçə", "Biri varmı, biri yoxmu" verilişləri və "Gəlincik" uşaq teatri müxtəlif mövzu-

larda söhbətlər aparır, nağıl və musiqilər səsləndirirdi. Məsələn, "Küçə hərəkətinin qaydaları haqqında", "Ədəbi viktoria", "Kitabı sevin", "Bu əsərləri oxuyun", "Dünya okeanının sirləri", "Estafeti qəbul et, riyaziyyat", "Ən saf metallar" (dərslilik sahifələrindən), "Əmək ən yaxşı tərbiyyəçidir", "Buzlaqlar", "Onlar vətəni müdafiə edirdilər", "Anaya məhəbbət və hörmət haqqında", "Yay və sağlamlıq" və "20 dəqiqə" (valideynlər üçün söhbət); "Pəltək uşağın nitqini necə düzəltməklər olar", "Musiqi sandıqçası" kimi mövzular uşaq-valideyn münasibətlərinə toxunur, balacalarda mərdlik, keyirxahlıq, əməyə məhəbbət hissləri aşılayırdı, estetik zövqü inkişaf etdirirdi.

Azərbaycan radiosunun uşaqlar və yeniyetmələrə ünvanlanan verilişləri haqqında Y. Əlizadə yazırdı: "Biləyən" verilişi sələfi "Xoruz" radio jurnalının ən yaxşı yaradıcılıq ənənələrini davam etdirməyə çalışaraq, kiçik yaşlı dinləyicilərin dünya haqqında təsəvvürlərini inkişaf etdirir, "Səndiqçə" isə balacaların həyatının bir parçasını işıqlandırır.

"Biri varmı, biri yoxmu" verilişi uşaqları nağıllar aləminə səyahətə aparır, onların şəxsiyyətinin formalaşmasına, daxilən zənginləşməsinə güclü təkan verir.

"Göy qurşağı" (əvvəlki adı "Pioner şeypuru") radio qəzeti, "Məktəb proqramı", "Gülşən" radio teatri pioner və məktəblilərin, yeniyetmələrin illərdən bəri dindəkləri və sevdikləri verilişlərdəndir [1, s. 76-77]. Bu verilişlər hər şeydən əvvəl uşaqların həyat tərzinə böyük təsir edirdi. Zövqlə seçilmiş musiqi nömrələri, oyunlar, hekayələr və peşəkar aparıcıların auditoriya ilə ünsiyyəti uşaqları xəyal dünyasına aparırdı.

Radiojurnalistika axtarışlar üçün geniş meydan açdı və belə səmərəli axtarışlar çox vaxt maraqlı tapıntılarla nəticələnirdi. "Gənclik", "Uluduz" proqramları da belələrdən idi. Azərbaycan radiosunda uşaqlar, məktəblilər üçün verilişlərlə yanaşı, gənclər arasında populyarlıq qazanan "Gənclik" radio stansiyasının proqramları xüsusi yer tuturdu. Azərbaycan radiosunda gənclərin əməyin və təhsilinin işıqlandırılması, əsudə vaxtlarının təşkil əsas məsələlərdən idi [7, №19].

Gənclərin VI Ümumdünya Festivalına hazırlıq dövründə (1957-ci il iyun) Azərbaycan radiosunda Uşaq və Gənc, Satıra və Yumor verilişləri Şöbəsi fəaliyyətə başladı. Yeni yaradılan redaksiya gənclər üçün bir sıra maraqlı veriliş hazırlayırdı. "Festival şəhərciyində" başlığı ilə gedən bu verilişlərdə Azərbaycan gəncləri ilə yanaşı festivalda iştirak edən digər ölkələrin gəncləri haqqında məlumat veriliirdi.

1969-cu ilin avqustunda radioda "Gənclik" redaksiyası yaradıldı və əla ilk verilişlərdən dinləyicilərin sevimləsinə çevrildi. Redaksiya kollektivi gənclər üçün rəngarəng, maraqlı verilişlər hazırlayırdı. Bu verilişlərdə müasir gəncliyi düşündürən, narahat edən problemlər, onların estetik zövqü, təbiiyyə və əxlaq, gələcəyə baxışları, arzuları və s. öz əksini tapırdı. Belə verilişlər gənclərin yaşam tərzinə, istirahətinə, əmək fəaliyyətinə və təhsilinə böyük təsir göstərirdi. Verilişlərdə yerli və dünya ədəbiyyatından nümunələr təhlil olunurdu.

Göründüyü kimi, 70-ci illərdə uşaqların mənəvi tərbiyəsi Azərbaycan və Ümumittifaq radiosunun diqqət mərkəzində idi. Radio təkcə böyükür üçün deyil, həm də uşaqlar üçün intellektual və informasiya nəzarətinin inkişafına yönəlmişdir. Həmçinin, bu cür proqramlar uşağa incəsənət marağını formalaşdırıb, onu mədəni tərəfdən inkişaf etdirirdi. "Gənclik" proqramının "Bir gəncin arzuları", "Aile və gənclik", "Kənddə şəhər mədəniyyəti", "Ünvanıdan gələn səslər", "Kənd, gənclik, problemlər", "Açıq söhbət", "Bastəkərlərimizin gəncliyi", "Şeir güşəsi", "Musiqi dəqiqələri", "Satıra və yumor" kimi daimi rubrikalarıla hazırlanan verilişləri maraqla qarşılanırdı. "Gənclik" redaksiyasına gələn məktublar "Ünvanıardan gələn səslər" rubrikasında oxunur, müzakirə edilirdi.

Bundan əlavə "Gənclik" görkəmli elm adamlarının xalq şairi F. Mehdi, tənqidçi Y. Qarayev, bəstəkar A. Zeynallı və başqalarının çıxışlarını verir, onlarla gənclər arasında viktorinalar keçirirdi. Ədəbiyyat və incəsənət aləminin tanınmış simalarının həyat və yaradıcılığına aid söhbətlər, xatirələr xüsusi maraqla dinlənir, əsərlərindən qısa parçalar səsləndirilirdi.

Öyləncə funksiyası ilə yanaşı, uşaqlar üçün hazırlanan ilk radio proqramları tərbiyəvi əhəmiyyət daşıyırdı. Onlar müxtəlif mövzularda məlumatlar, elmi faktlar, hekayələr və ya uşaqların biliklərini genişləndirən, öyrənməyə maraqla oyatmış dərslər təklif edirdi. Bu proqramlar uşaqlara ətraf aləmi öyrətməyə, dil bacarıqlarını inkişaf etdirməyə, nitq anlayışını təkmilləşdirməyə və analitik təfəkkürün inkişafına kömək edirdi. Onlar həmçinin hekayələr vasitəsilə əxlaq dərsləri və etik prinsipləri ötürərək dəyərlərin və əxlaqi münasibətlərin formalaşmasına töhfə verirdi.

"Gənclik" da gündəlik məsələlərdən çox ağırlıq, tarixi hadisələrə, yubiley tədbirlərinə hazırlıqla bağlı söhbətlər aparılırdı. Məsələn, "Gəncliyin" xüsusi nömrələrindən biri bütünlükdə ölkədə gənclər üçün nəşr olunan "Rovesnik", "Znanie i sila", "Molodaya qvardiya" və s. jurnallardakı maraqlı yazılara həsr olunmuşdu.

"Gənclik" gecə proqramında bir qayda olaraq məşhur musiqiçilərin, bəstəkarların və müğənnilərin həyat və yaradıcılığından danışır, "Musiqi dəqiqələri"ndə xarici musiqiyə də geniş yer ayırırdı. Zamanın nəbzini tutmağa çalışan redaksiya həyətə dolğun, məzmunlu və rəngarəng verilişlərə öz auditoriyasını formalaşdırmağa nail olurdu.

Azərbaycan radiosunun gənclər redaksiyası dinləyicilərin görüşünə maraqlı verilişlərlə gəlirdi. "Radio dalğalarında görüş" də orta məktəbi bitirib istehsalata qoşulan, əməkdaş yeni nailiyyətlər qazanan gənclərin iş təcrübəsindən söz açırdı, onların istirahətini daha məzmunlu, daha mənalı keçirmələri, ictimai işlərdə daha yaxından iştirak etmələri üçün təkliflər, rəylər irəli sürülürdü. "Tələbə həyatı" radiojurnalı tələbələrə məktubları və təklifləri əsasında aktual mövzulara toxunurdu.

"Açıq söhbət" rubrikası altında keçirilən söhbətlərdə əsasən gənclərin davranış və nəzakət qaydaları, onların zövqü, əxlaqı haqqında danışılır, "Layihələr, arzular" rubrikasında isə gənc memarların layihələri təqdim olunur, müəlliflər haqqında ətraflı məlumat verilir.

60-cı illərdə hər bir səhədə olduğu kimi radioda da dinləyiciləri cəlb etmək, maraqlandırmaq məqsədilə xəbərlər aparılırdı. Bu xəbərlərin nəticəsi kimi Ümumittifaq radiosunda 1962-ci ildə "Yunost" ("Gənclik") proqramı açıldı. Beləliklə Azərbaycan radiosunda da bu formatda veriliş hazırlanması ideyası yarandı. Verilişin yaradıcılarından olan T. Rüstəmovun radioda saxlanılan lent yazısında: "Yunost" proqramından fərqli olaraq yeniyetmələr üçün nəzərdə tutulan bu proqrama "Ulduz" (1963-1968) adı verildi. "Ulduz"un həm proqramını, həm süjet xəttini, həm musiqisini kompleks halında hazırladı. Ayrıca musiqi seçildi. Mənim yaxşı yadımdadı ki, musiqini biz təxminən bir həftəyə seçdik. Gərgin xəbərlərdən sonra iki qoşa musiqidən istifadə edərək "Ulduz" un çağırışını tapdıq və uzun illər "Ulduz" proqramı həmin çağırışı ilə efirə çıxdı. Uşaqlar üçün o vaxt da radiojurnal, radioqəzet, radioverilişlər var idi, məsələn, "Pioner şəypuru" radiojurnalı, "Rus dili" radioqəzeti; balacalar üçün "Xoruz" radiojurnalı. Amma on dörd yaşından on yeddi yaşına qədər olan gənclər, yeniyetmələr üçün elə bir proqram hazırlaya bilmirdik. "Ulduz" bu boşluğu müəyyən qədər doldurdu" [5, s. 66-67]. Qeyd etmək ki, hər dövrə olduğu kimi bu illərdə də yeniyetmə problemi son dərəcə aktual idi.

Həftədə bir dəfə efirə səslənən "Ulduz" proqramının hər verilişini redaksiyanın bir əməkdaşı hazırlayırdı. "Ulduz" radiostansiyası bütünlüklə yeniyetmələrin – yuxarı sinif şagirdlərinin təhsilinə, olimpiadalarına, imtahanlara qazandıqları nailiyyətlərə həsr olunurdu. Azərbaycan radiosunun yadda qalan, uzunömürlü verilişlərindən olan "Ulduz" proqramı nəinki yeniyetmələrin, hətta böyüklərin də sevdiliyi an populyar verilişlərdən idi.

1961-ci ildə "Ulduz" radio stansiyasının efirində "Günəşi gizlətmək istəyən tülkündən nağılı", "Ayı balası", "Balaca hörümçək", "Kraliça diş fırçası" (çex nağılları), "İllər harada saxlanı", "Pişik balası" (İ. Polotsk, nağılları), "Astronavtlar", "Dərslərdən sonra" (hekayə), A. Permyakın hekayə və nağılları, Cənni Rodari "Həyat haqqında arzular" məqaləsi və sair Azərbaycan dilində və başqa dillərdən tərcümə olunan hekayə və nağıllar səsləndirilirdi. "Ulduz" radio stansiyasının proqramlarında həmçinin özbək bəstəkarlarının uşaq musiqisi, Çaykovskinin "Şelkuncik" baletinin musiqisi, "Havanalı oğlanlar" radiotəması səsləndirilirdi. 1961-ci ilin avqustunda keçirilən Məktəblilərin VII Ümumittifaq spartakiadasından "Qaliblər mikrofon qarşısında" silsilə reportajlar, "Çexov nəsrində bədii detallar" və s. materiallar efirə verilib. Bu verilişlərin əhəmiyyəti böyük idi. Onlar mədəniyyətin, ənənənin və tarixin müxtəlif aspektlərini təmsil edirdilər. Uşaqlar radio vasitəsilə müxtəlif mədəniyyətlər, dillər, musiqi və incəsənətə tanış ola bilirdilər. Bu, onların mədəni zənginləşməsinə töhfə verdi, üföqlərini genişləndirdi və dünyanı daha yaxşı anlamağa kömək etdi.

Bu illərin radio su yalnız böyüklər auditoriyasına baxımından deyil, həm də uşaqlar üçün intellektual və informasiya nəzarətinin inkişafına yönəldilmişdir. Həmçinin bu cür proqramlar uşaqlarda incəsənətə marağı formalaşdırıb, onu mədəni tərəfdən inkişaf etdirirdi. Geniş mövzu dairəsi olan bu proqramın "Sənətlər, peşələr, arzular", "Onuncular, sonuncular", "Sənət haqqında söhbətlər",

"Xaricdəki yaşadılarımız", "Ulduzun ulduzlu qonaqları" və s. rubrikaları yeniyetmələrin maraqlarına uyğun hazırlanırdı. "Ulduzun ulduzlu qonaqları" rubrikası ilə tanınmış elm və incəsənət xadimləri Mustafə Mərdanov, Ənvər Məmmədcanlı, Mirzə İbrahimov, Məmməd Arif, Məmməd Araz, Məmməd Rəhim, İlyas Əfəndiyev, Mikayıl Abdullayev, fizika e. d. Həsən Abdullayev və b. dinləyicilərlə ürkək sözləri bölüşüb.

Bilavasitə yeniyetmələrə ünvanlanan verilişlərdə ailə, uşaq və valideyin münasibətləri də diqqətdən kənar qalmırdı. "Böyüklərə uşaqlar haqqında" silsilə söhbətlər, "Ailə və məktəb", "Müəllim, valideyin, şagird", "Ailə ilk tərbiyəçidir", "Uşaq sevincinə şərik olun", "Övladınız necə oxuyur?", "Şıltaqlıq nədən doğur" və s. mövzular dinləyicilərin marağına səbəb olurdu.

Müntəzəm forma axtarırları, yeni və maraqlı tapıntılar radio verilişlərinin geniş dinləyici auditoriyasına səmərəli təsirini təmin edən amillərdən idi. Fəaliyyətinin ilk çağlarından ən operativ məlumatçı və mədəniyyətin qarşısı olan Azərbaycan radiosu 70-ci illərdə də mənəvi mədəniyyətimizin inkişafında özünəməxsus rol oynayırdı.

Zaman keçdikcə yeni formatlar, proqramlar yarandı, radio müxtəlif yaşlarda olan uşaqlar arasında daha əlçatan və populyar oldu. Belə verilişlər uşaq auditoriyasında güclü ünsiyyət və əlaqə vasitəsinə çevrildilər. Radio ölkənin hər yerindən uşaqları birləşdirdi, onlara öz sevimli verilişlərini dinləməyə və müzakirə etməyə, təəssürat və fikir mübadiləsi aparmağa imkan verdi. Bütün bu deyilənlər cəmiyyətin formalaşmasına, sosial bacarıqların inkişafına və uşaqların özlərini vacib hiss edən və mədəni həyatda iştirak edə biləcək sosial mühitin yaradılmasına kömək edirdi.

Uşaq radio verilişlərinin digər mühüm cəhəti uşaqların təxəyyülünün və yaradıcılığının inkişafındakı rolu idi. Bu verilişlərdə auditoriyanın maraq dairəsi, müəyyən tələb və qaydalar da nəzərə alınmalı idi. Vizual görüntülərin olmadığı bir şəraitdə radio gənc dinləyiciliyi öz fantaziyalarına uyğun müxtəlif obrazlar qurmağa, təxəyyüllərində illüstrasiyalar yaratmağa ruhlandırırdı. Bu, təxəyyülün, yaradıcı təfəkkürün və dünyanı təkcə görə ilə deyil, həm də eşitmə vasitəsilə dərk etmək qabiliyyətinin inkişafına təkan verirdi.

Bundan əlavə, ilk uşaq radio proqramlarının mühüm psixoloji əhəmiyyəti var idi. Onlar uşaqlara dincəlmək, gündəlik qayğılardan və stressdən uzaqlaşmaq imkanı yaradırdılar.

Ümumiyyətlə, uşaqlar üçün hazırlanan ilk radio proqramları onların həyatında əvəzsiz rol oynadı. Bu proqramlar uşaqlara ətraf aləmi öyrətməyə, dil bacarıqlarını inkişaf etdirməyə, nitq anlayışını təkmilləşdirməyə və analitik təfəkkürün inkişafına kömək edirdilər. Onlar həmçinin hekayələr vasitəsilə əxlaq dərsləri və etik prinsipləri ötürərək dəyərlərin və əxlaqi münasibətləri formalaşdırırdılar. Sevimli nağıl qəhrəmanlarının köməyi ilə balaca dinləyiciləri maarifləndirirdilər.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

1. Əlizadə Y., Radio jurnalistikasının əsasları, Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1991, 131 s. s. 76-77
2. «Kommunist», 23 oktyabr, 1938, №246, s. 4
3. Məhərrəmli Q. Radio dalgalarında, Bakı, azərneşr, 1999
4. Məhərrəmli Q. Radio verilişlərinin dili və üslubu, Bakı, Elm və təhsil, 2011
5. Məmmədova S. Azərbaycan radiosu ilk elmi araşdırmalarda, Bakı, Elm-təhsil, 2018, 172 s.
6. Rüstəmov T. Milyonların tribunası, Ədəbiyyat və incəsənət, 9 may, 1970, №19
7. Uşaq hüquqları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

Rus dilində

8. Казарина Ю. Становление и развитие детской радиожурналистики во второй половине XX века / Ю. В. Казарина, Молодой ученый, 2022, № 37 (432), С. 144-147 (moluch.ru/archive/432/94872)
9. Кулиев Э. С телекамерой и микрофоном, Ишмы, Баку, 1986, 85 с.
10. Мамедова С., Из истории Азербайджанского радио, Баку, «Сабак», 2022, 177 с.
11. Рассков Ф., Советское детство, М., 2014, издательство «Ал-горитм», 331 стр.

Internet saytları

12. Детский радиозфир в России и Англии. Сравнительная характеристика
13. <https://school-science.ru/10/3/45596>
14. <https://genome.ch.bbc.co.uk/explorer/Children's%20Hour>

Sevinc Məmmədova

First children's shows on radio

Summary

The upbringing of the younger generation and the formation of moral values have always been the focus of attention. The media, especially radio broadcasting, played a major role. The article featured children's programs from the early days of radio broadcasting, which became one of the most popular radio genres. The programs are prepared in simple and understandable language that meets the interests of children. The main goal was to increase the knowledge and skills of children, develop their desires and interests. The article presents the first children's programs - "Children's Hour", "Youth Choice" and radio magazines "Radio Pioneer", "Radio October" - designed to entertain, educate and inform young people. In addition to children's programs, Azerbaijan Radio also provides information about radio plays. The programs in the program guide varied depending on the age categories. In addition to programs for children and schoolchildren, the article also studies programs of the radio station "Hanchlik", popular among young people.

Key words: radio broadcasting in Azerbaijan, radio, radio programs, children's programs, radio broadcasting.

Севиндж Мамедова

Первые детские передачи на радио

Резюме

Воспитание молодого поколения, формирование нравственных ценностей всегда было в центре внимания. Большую роль сыграли средства массовой информации, особенно радиовещание. В статье с первых дней радиовещания в программе были представлены детские передачи, которые стали одним из самых популярных жанров радио. Программы подготовлены простым и понятным языком, отвечающим интересам детей. Основной целью было повышение знаний и умений детей, развитие их желаний и интересов. В статье представлены первые детские программы - «Детский час», «Выбор молодежи» и радиожурналы «Радио пионер», «Радио октябренок» - призванные развлекать, обучать и формировать молодежь. Помимо детских программ, Азербайджанское радио также предоставляет информацию о радиоспектаклях. Программы в программе передач варьировались в зависимости от возрастных категорий. Помимо передач для детей и школьников, в статье изучаются также популярные среди молодежи передачи радиостанции «Ганчлик».

Ключевые слова: радиовещание в Азербайджане, радио, радиопрограммы, детские передачи, радиовещание.